

man moesten komen uit het bedrijfsleven, tienduizend uit het overheids-personeel, vijfduizend uit de afzwaaiende lichter van de Nederlandse Arbeidsdienst – en daar moesten dan vijfduizend *studenten* aan toegevoegd worden. Apitz kwam dus aan een totaal van dertigduizend, vijfduizend méér dan gevraagd was; hij hield er rekening mee dat de vijf-en-twintigduizend, als men daar op mikte, niet gehaald zouden worden.

Schmidt begon met de vijfduizend man van de Arbeidsdienst te schrappen. Hij beseftte (en *Generalarbeitsführer* Bethmann viel hem bij, Seyss-Inquart vermoedelijk ook) dat de Arbeidsdienst gedoemd was te mislukken als bekend werd dat men, na zijn arbeidsdienstplicht vervuld te hebben, grote kans liep, *linea recta* naar Duitsland gezonden te worden. Tegen het oproepen van studenten had Schmidt evenwel geen bezwaar. Apitz deed dus aan dr. Schwarz, hoofd van Wimmers *Hauptabteilung Erziehung und Kirchen*, weten dat zesduizend studenten nog in december gedwongen moesten worden, naar Duitsland te vertrekken – hij vroeg, de lijn doortrekkend, duizend méér dan hij aanvankelijk bepaald had. Schwarz stribbelde tegen, voorspelde dat de opdracht al door de gestelde termijn onuitvoerbaar was, wees er op dat er grote onrust zou komen in het hoger onderwijs, maar Apitz, door Schmidt gesteund, gaf niet toe en op dinsdag 8 december werd secretaris-generaal van Dam er van in kennis gesteld dat nog diezelfde maand zes- tot achtduizend studenten (Apitz vergrootte zijn reserve) naar Duitsland gezonden moesten worden; de eerste groep moest al binnen twee weken, op 19 december namelijk, vertrekken.

Jegens anderen, en wellicht ook jegens zichzelf, had van Dam de vele concessies die hij op de sector van het hoger onderwijs sinds zijn benoeming gedaan had, als regel goedgepraat door er op te wijzen dat hij dan toch bereikt had dat de universiteiten en hogescholen ‘normaal’ verder functioneerden. En nu deze eis! De helft van de studenten zou aan het hoger onderwijs onttrokken worden! Hij opperde bezwaren. Schwarz wees ze af – en van Dam besloot, zich bij de Duitse eis neer te leggen maar dan wèl te trachten, zo gunstig mogelijke voorwaarden voor de studenten te verkrijgen; hem werd toegezegd dat de eersten hunner niet al op 19 december zouden moeten vertrekken maar eerst na de Kerstdagen, voorts dat de tewerkstelling in Duitsland niet langer dan een jaar zou duren, en tenslotte dat bij de plaatsing der studenten rekening gehouden zou worden met hun studierichting. Van Dam zag daar belangrijke ‘concessies’ in. Hoe kwam hij nu aan zes- tot achtduizend studenten? Hij had de medewerking van de universitaire autoriteiten nodig: alle studenten stonden bij een universiteit of hogeschool ingeschreven en als zijn departement nu hun namen en adressen kreeg, dan konden die aan de gewestelijke arbeidsbureaus doorgegeven worden die de